

آداب مساجد

تأليف:

شیخ ابوبکر جزائری

استاد حدیث در مسجد نبوی شریف

مترجم:

نور محمد نور محمدی

استاد حوزه علمیه احناف تایباد

این کتاب از سایت کتابخانه عقیده دانلود شده است.

www.aqeedeh.com

book@aqeedeh.com

آدرس ایمیل:

سایت های مفید

www.aqeedeh.com

www.islamtxt.com

www.ahlesonnat.com

www.isl.org.uk

www.islamtape.com

www.blestfamily.com

www.islamworldnews.com

www.islamage.com

www.islamwebpedia.com

www.islampp.com

www.videofarda.com

www.nourtv.net

www.sadaislam.com

www.islamhouse.com

www.bidary.net

www.tabesh.net

www.farsi.sunnionline.us

www.sunni-news.net

www.mohtadeen.com

www.ijtehadat.com

www.islam411.com

www.videofarsi.com

بسم الله الرحمن الرحيم

فهرست مطالب

۳	مقدمه مترجم
۳	مساجد مقدس ترین اماکن دنیاست
۴	مقدمه مؤلف
۵	مسجد
۵	مسجد چیست؟
۵	چرا به آن مسجد می گویند؟
۵	اولین مسجدی که ساخته شد
۶	بهترین مساجد
۷	مساجدی که به قصد نمازگزاردن در آن ها زیارت می شوند
۸	فضیلت ساختن مسجد و پاداش بزرگ آن
۹	حرام بودن ساخت مسجد بر گورستان
۱۱	پاکیزه نگه داشتن مساجد واجب است
۱۲	کراهت تزئین مساجد و آنچه نمازگزار را از خشوع نماز غافل می کند
۱۳	شرط جواز نماز در معبد اهل کتاب
۱۴	فضیلت رفتن به مسجد برای نماز
۱۵	آداب ورود و خروج مسجد
۱۶	گذاشتن کفش در مسجد
۱۷	تاکید خواندن دو رکعت نماز قبل از نشستن در مسجد (تحیة المسجد)

- ۱۸ فضیلت آموختن علم و تشویق بر آن در مساجد
- ۲۰ خارج شدن از مسجد بعد از اذان بدون عذر مکروه است
- ۲۱ حرمت داخل شدن به مسجد برای افراد جنب، حائض و نفساء
- ۲۲ کراهیت تشکّل‌های علمی در مسجد روز جمعه قبل از نماز
- ۲۲ فضیلت انتظار نماز در مسجد
- ۲۴ کراهیت تعیین جای مخصوص در مسجد برای افراد
- مستحب است که نمازگزار هنگام خواندن نماز نفل بعد از فرض مکان خود را
- ۲۴ تغییر دهد
- ۲۵ مشروعیت منبر در مسجدهای جامع
- ۲۶ مشروعیت اعتکاف در مسجد جامع
- ۲۶ کارهای غیر از عبادت که در مسجد انجام می‌شود
- ۲۸ جواز مصالح مرسله در مسجد
- ۳۰ خرید و فروش و اعلام گم‌شده در مسجد حرام است
- ۳۰ مشروعیت دو رکعت نماز برای کسی که از سفر بر می‌گردد
- ۳۱ کراهیت تشبیک انگشتان در نماز و در حالت انتظار نماز
- ۳۲ مشروعیت حضور زنان در مساجد
- ۳۳ مشروعیت دعا هنگام خارج شدن از خانه به طرف مسجد

مقدمه مترجم

نحمده ونصلي على رسوله الكريم

مساجد مقدس ترين اماكن دنياست

به اين خاطر شريعت مقدس اسلام آدابی را برای مساجد در نظر گرفته است که دانستن و رعایت کردن آن برای هر مسلمان لازم و ضروری است. با توجه به اين که در اين موضوع کمتر به زبان فارسی نوشته شده است، لازم دانستم کتاب ارزنده و مفيد استاد ابوبکر جزائری (حفظه الله) را به طور ساده به زبان فارسی ترجمه نمايم تا مسلمانان فارسی زبان نیز از فوائد آن برخوردار گردند. خداوند به نویسنده، مترجم و همه خوانندگان اجر آخرت عنایت فرماید.

۱۲ ربیع الاول ۱۴۲۲

نورمحمد نورمحمدی

مقدمه مؤلف

خداوند را سپاس می‌گوئیم و بر فرستاده او حضرت محمد مصطفی ﷺ سلام و درود می‌فرستیم، در این برهه از زمان بر هر مرد و زن مسلمان لازم است که رساله‌ای را که ملاحظه می‌فرمایید بخواند، آداب و احکامی را که دارد بیاموزد و به این آداب انس بگیرد و عمل کند، در بزرگداشت احکام آن بکوشد و بر احکامی که ایستادگی بر آن لازم است پافشاری ورزد.

چون مساجد خانه‌های خدا ﷻ است، کسی که هنگام ورود به مسجد احترام آن را نگه نمی‌دارد و آداب آن را رعایت نمی‌کند، و در داخل و بیرون مسجد تقدس و احترام آن را بروز نمی‌دهد، در معرض خشم خداوند متعال قرار می‌گیرد و عذابی سخت و مجازاتی سنگین در انتظار اوست.

هان ای مردان و زنان با ایمان! با بزرگداشت و پاک و مقدس دانستن خانه‌های خدا خود را از خشم و غضب او در امان نگه داریم، مقام و منزلت رفیع مساجد را بشناسیم، و احترام به آن را همیشه و تا ابد مد نظر داشته باشیم، و خداوند در این زمینه می‌فرماید:

﴿فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا أَسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ۚ رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ ۚ لِيَجْزِيَ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ ۗ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ۝﴾ [النور: ۳۶-۳۸].

«خانه‌هایی که خداوند اجازه داده است برافراشته شوند، و در آن‌ها نام خدا برده شود، در آن‌ها سحرگاهان و شامگاهان به تقدیس و تنزیه خداوند می‌پردازند، مردانی که تجارت و معامله‌ای آنان را از یاد خدا و خواندن نماز و دادن زکات غافل نمی‌سازد، از روزی می‌ترسند که دل‌ها و چشم‌ها در آن دگرگون و پریشان می‌گردد، تا این که خداوند برابر بهترین کارهایشان پاداش‌شان را بدهد و از فضل خود بر پاداش‌شان بیفزاید، چرا که خداوند هرکس را که خود بخواهد بی‌حساب از مواهب خویش بهره‌مند می‌سازد.»

مسجد

مسجد چیست؟

مسجد خانه پاکیزه‌ای است که خدای تبارک و تعالی در آن پرستش می‌شود.

چرا به آن مسجد می‌گویند؟

چون نماز که بهترین مظهر عبادات است در مسجد انجام می‌شود، و رکوع و سجده جزء ارکان نماز است، و سجده باید با هفت عضو بدن (چهره - بینی - دو دست - دو زانو و دو قدم) صورت گیرد که تمام این اعضاء به خاطر فروتنی و تواضع در مقابل پروردگار به خاک می‌افتد.

در احادیث صحیح آمده است:

۱- «أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ وَهُوَ سَاجِدٌ».

«نزدیک‌ترین حالت بنده به خدا سجده است».

۲- «أَعْيَى عَلَى نَفْسِكَ بِكَثْرَةِ السُّجُودِ فَإِنَّكَ لَنْ تَسْجُدَ لِلَّهِ سَجْدَةً إِلَّا رَفَعَكَ اللَّهُ بِهَا دَرَجَةً وَحَطَّ عَنْكَ بِهَا خَطِيئَةٌ».

«(پیامبر برای صحابی که از پیامبر دعا خواسته بود، فرمودند: مرا به سجده زیاد یاری کن، چون تو برای خدا سجده نمی‌کنی، مگر این که به وسیله آن سجده خداوند درجه بر درجات تو می‌افزاید و یکی از گناهان تو را محو می‌کند».

اولین مسجدی که ساخته شد

اولین مسجدی که ساخته شد کدام است؟

اولین مسجدی که ساخته شد مسجد الحرام در مکه مکرمه است، قرآن در این باره می‌فرماید:

﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ ﴿٩٦﴾ [آل عمران: ۹۶].

«نخستین خانه‌ای که برای مردم مقرر شد آن است که در مکه بابرکت و باعث هدایت جهانیان است».

و دومین مسجد، مسجد الاقصی است، از پیامبر ﷺ در این باره سؤال شد، فرمودند: اولین مسجدی که در روی زمین ساخته شد، مسجد الحرام بود و بعد از آن مسجد الاقصی.

پرسیدند: چند سال بین ساخت این دو مسجد فاصله بود؟

فرمودند: چهل سال، سپس برای من (پیامبر) همه زمین مسجد قرار داده شد. هرکجا وقت نماز رسید نماز را ادا کنید.

بهترین مساجد

بهترین مساجد دنیا کدام است؟

بهترین مساجد دنیا به ترتیب عبارتند از:

مسجد الحرام در مکه مکرمه، مسجد نبوی در مدینه منوره، مسجد الاقصی در بیت المقدس، مسجد قبا در مدینه منوره.

در این باره پیامبر ﷺ فرمودند:

«صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيْمَا سِوَاهُ إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ، وَصَلَاةٌ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَفْضَلُ مِنْ مِائَةِ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيْمَا سِوَاهُ».

«یک نماز در مسجد من (مسجد نبوی) از هزار نماز در مساجد دیگر بهتر است، به جز مسجد الحرام، و نماز در مسجد الحرام از صد هزار نمازی که در غیر مسجد الحرام خوانده شود بهتر است».

در فضیلت مسجد الاقصی آمده است:

«صَلَاةٌ فِي الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى بِخَمْسِ مِائَةِ صَلَاةٍ». «خواندن نماز در مسجد الاقصی پانصد برابر خواندن نماز در مساجد دیگر ارزش دارد».

و در فضیلت مسجد الاقصی همین آیه کافی است که خداوند می‌فرماید:

﴿سُبْحَنَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي بَرَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ وَمِنَ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ [الإسراء: ۱].

«پاک و منزّه است ذاتی که در یک شب بنده‌اش را از مسجد الحرام به مسجد الاقصی برد. مسجدی که پیرامونش برکت نهادیم تا از نشانه‌های خود او را بنمایانیم.»
و در فضیلت مسجد قبا پیامبر ﷺ فرمودند:

«ومن تطهر في بيته وأحسن الطهور ثم أتى مسجد قباء لا يأتيه إلا للصلاة فيه كان له كأجر عمرة».

«کسی که در خانه‌اش وضو بگیرد و در وضوگرفتن خوب دقت کند و بعد به قصد خواندن نماز به مسجد قبا بیاید برایش پاداش یک عمره داده می‌شود».

فایده اول: در شناخت این مساجد و دانستن فضائل‌شان این است که مسلمان باید به قصد نمازگزاردن در این اماکن مقدسه به آن‌ها سفر کند (اگرچه در عمر یکمرتبه باشد) تا پاداش زیاد و ثواب فراوان را دریابد.

فایده دوم: بنا بر تعظیم شریعت این اماکن را محترم و بزرگ بشمارد. خداوند در این باره می‌فرماید:

﴿ذَلِكَ وَمَن يُعْظِمَ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِن تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ [الحج: ۳۲].
«و هر که به شعائر خدا احترام گذارد، پس همانا آن احترام از تقوای قلب‌هاست».

مساجدی که به قصد نمازگزاردن در آن‌ها زیارت می‌شوند

کدام مساجد هستند که بیشتر مسافرت به آن‌ها برای خواندن نماز در آن‌ها صورت می‌گیرد؟

سه مسجد است که بیشترین زائر و مسافر را دارد که چهارمی برای آن‌ها تصور نمی‌شود:

۱- مسجد الحرام در مکه مکرمه.

۲- مسجد نبوی در مدینه منوره.

۳- مسجد الاقصی در قدس.

پیامبر ﷺ در این باره فرمودند:

«لَا تُشَدُّ الرَّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ: مَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَسْجِدِ بَيْتِ الْمَقْدِسِ وَمَسْجِدِي هَذَا».

«قصد سفر نمی‌شود (بار سفر نبندید) مگر برای سه مسجد، مسجد الحرام و مسجد الاقصی و این مسجد (مسجد نبوی)».

به همین خاطر زیارت مساجدی که به پیامبر یا عارفی (ولی) نسبت داده شده است درست نیست، و انجام‌دهنده آن گنهکار می‌شود، چون از حدودی که پیامبر ﷺ به خاطر تخفیف، شفقت و نصیحت برای امتش معین کرده و بیان فرموده‌اند، تجاوز کرده است. این دستور پیامبر برای زمانی است که زیارت مساجد باعث زحمت و مشقت و مصرف مال باشد، اگر مسجدی نزدیک است که زیارت آن زحمت و مشقتی ندارد زیارت آن به قصد نمازخواندن اشکالی ندارد. بعضی‌ها جاها و مساجد دیگری مطرح کردند و برای آن‌ها پاداش‌هایی را نیز در نظر گرفته‌اند که درست نیست.

فضیلت ساختن مسجد و پاداش بزرگ آن

آیا ساختن مسجد برای نماز و عبادات اجر و پاداش دارد؟

بلی ساختن مسجد پاداش بزرگی دارد، چون مسجد از صدقات جاریه‌ای است که تا زمانی از آن استفاده می‌شود، ثوابش قطع نمی‌گردد و حدیث پیامبر ﷺ در صحیح بخاری بر عظمت اجر و پاداش آن دلالت می‌کند که می‌فرماید:

«مَنْ بَنَى لِلَّهِ مَسْجِدًا بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ».

«کسی که برای خدا مسجدی بسازد، خداوند مانند آن برای او در بهشت خانه‌ای می‌سازد».

فرقی ندارد که مسجد بزرگ باشد یا کوچک چون پیامبر ﷺ می‌فرماید:

«مَنْ بَنَى لِلَّهِ مَسْجِدًا وَلَوْ كَمَفْحَصِ قَطَاةٍ لَيُضَاهَا بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ».

«کسی که مسجدی برای خدا بسازد، اگرچه به اندازه لانه گنجشکی باشد که برای تخم‌گذاری ساخته است، خداوند خانه‌ای برایش در بهشت مهیا می‌کند». البته پاداش به اندازه زحمت است و اجر و پاداش برحسب مشقت داده می‌شود. به دلیل حدیث نبوی که به ام المؤمنین عائشه ل فرمودند:

«إِنَّمَا أَجْرُكَ عَلَى قَدَرِ نَصَبِكَ».

«ای عائشه! پاداش تو به اندازه مشقت تو است».

ساختن مسجد و شریک‌شدن در آن هر دو ستوده و خوب است و به هرکس به اندازه انفاق و عمل و زحمت پاداش داده می‌شود، اگر با نیت درست انجام شده باشد، چون عمل به نیت بستگی دارد و به هرکس مطابق نیت آن پاداش داده می‌شود.

حرام بودن ساخت مسجد بر گورستان

آیا ساختن مسجد در گورستان درست است؟

ساختن مسجد بر قبری یا گورستانی درست نیست. و نباید جنازه کسی که به خاطر خدا در مسجدی تولیت داشته باشد در آن دفن شود؛ زیرا مسجد خانه خدا است، و پیامبر ﷺ برای هیچکس اجازه ندادند که جنازه‌ای در مسجد دفن کند.

اگر مسلمان مسجد را برای خدا بسازد و سپس وصیت کند که او را در مسجد دفن کنند، این وصیتش باطل است، و نباید به وصیتش عمل شود. و وصیت‌کننده را به جهت رحمت و احسان به او در گورستان مسلمین دفن کنند، و دلیل این ممنوعیت حدیثی است که امام بخاری از ام المؤمنین عائشه ل روایت می‌کند که می‌گوید:

ام حبیبیه و ام سلمه رضی الله عنهما که هر دو از امهات المؤمنین بودند، از کنیسه‌ای (معبد یهود و نصاری) که در حبشه دیده بودند، برای پیامبر ﷺ نقل کردند که در آن تصاویری وجود داشت، پیامبر ﷺ فرمودند:

«إِنَّ أَوْلَيْكَ إِذَا كَانَ فِيهِمُ الرَّجُلُ الصَّالِحُ فَمَاتَ بَنَوْا عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِدًا، وَصَوِّرُوا فِيهِ تِلْكَ الصُّورَ، فَأُولَئِكَ يَشْرَارُ الْخَلْقِ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

«آنها (مردم حبشه) عادت داشتند، هرگاه شخصی صالح و نیکی فوت می‌کرد بر قبرش مسجدی می‌ساختند و تصویرش را در مسجد نقاشی می‌کردند، آن‌ها بدترین مخلوق نزد خداوند در روز قیامت هستند».

متأسفانه مسلمانان از این حکم قطعی حرمت دفن مردگان در مساجد بی‌خبر بودند، و اولیاء و صالحین را در مساجد دفن کردند و در بیشتر مساجد قدیمی که در شهرهای بزرگ جهان اسلام است قبرهای صالحین وجود دارد، روایت امام مسلم نیز بر حرمت دفن مردگان در مساجد تأکید می‌کند، در این روایت آمده است که پیامبر ﷺ پنج روز قبل از فوت‌شان فرمودند:

«أَلَا وَإِنَّ كَانَ مَنْ قَبْلَكُمْ كَانُوا يَتَّخِذُونَ قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ وَصَالِحِيهِمْ مَسَاجِدَ أَلَا فَلَا تَتَّخِذُوا الْقُبُورَ مَسَاجِدَ إِنِّي أَنَهَاكُمْ عَنْ ذَلِكَ».

«آگاه باشید اگرچه امتان پیش از شما قبرهای پیامبران و نیکوکاران‌شان را مسجد قرار می‌دادند، این را بدانید که شما چنین نکنید، من شما را از چنین کارهایی نهی می‌کنم».

اگر کسی بگوید: پیامبر ﷺ و دو نفر از یارانش ابوبکر و عمر در مسجد نبوی دفن هستند، چرا اصحاب پیامبر مرتکب چنین کاری شدند، و آن را می‌پسندند؟

جواب اول این است که مسجد نبوی قبل از وفات پیامبر ﷺ ساخته شد و همان قسمتی است که پیامبر ﷺ با دستان مبارک خود و با کمک یاران خود بنا کردند.

در ثانی پیامبر و یارانش در مسجد دفن نشدند، بلکه در اطراف مسجد چند حجره‌ای برای پیامبر و همسرانش ساخته شده بود، و حضرات پیامبر و ابوبکر و عمر در حجره ام المؤمنین عائشه رضی الله عنها دفن گردیدند. بنابر این، باید گفت که بر قبر پیامبر مسجدی ساخته نشد و همچنین پیامبر و شیخین نیز داخل مسجد دفن نشدند.

البته شامل کردن خانه‌های امهات المؤمنین در مسجد نبوی، کار یکی از خلفاء اموی

است که به خاطر محافظت خانه‌های همسران پیامبر آن‌ها را در داخل مسجد نبوی در آورد که خدا پاداش نیکو به او عطا فرماید.

پاکیزه نگه داشتن مساجد واجب است

مسجد به خاطر این که خانه خدا است چه حقی نسبت به مؤمنان دارد؟ واجب است که مسلمانان در نظافت مساجد بکوشند، و مساجد را از هر نوع پلیدی و نجاست پاک نگه دارند، و از هر آنچه مسلمانان را اذیت می‌کند مانند بوی بد، بلند شدن صدا و اعلام گم شده و امثال آن‌ها محافظت نمایند. و احادیث زیادی در این باره از رسول خدا ﷺ روایت شده است، در روایات مختلف آمده است:

«أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِنَاءِ الْمَسَاجِدِ فِي الدُّورِ وَأَنْ تُنْظَفَ وَتُطَيَّبَ».

«پیامبر دستور دادند تا در خانه‌ها (بین روستاها و قبائل) مسجد ساخته شود و پاک و معطر گردد». و در روایت دیگر می‌فرمایند:

«عُرِضَتْ عَلَيَّ أَجُورُ أُمَّتِي حَتَّى الْقَدَاةِ يُخْرِجُهَا الرَّجُلُ مِنَ الْمَسْجِدِ».

«پاداش عمل اتمم بر من نمایان شد، حتی پاداش قذات (چیزهائی مانند گرد و غبار، آشغال، آب دهان، چوب‌های کوچک) و امثال آن که کسی آن را از مسجد بیرون کند».

امام بخاری و مسلم از حضرت جابر رضی الله عنه روایت کرده‌اند که می‌فرماید:

«مَنْ أَكَلَ الثُّومَ وَالْبَصَلَ وَالْكُرَّاثَ فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا، فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَتَأَذَّى مِمَّا يَتَأَذَّى مِنْهُ الْإِنْسَانُ».

«کسی که سیر و پیاز و تره بخورد به مسجد ما نزدیک نشود، زیرا فرشتگان اذیت می‌شوند از آنچه که انسان‌ها اذیت می‌شوند».

چیزهای بدبو که از دهان یا بدن یا لباس انسان به اهل مسجد (نمازگزاران و معتکفین) سرایت نماید و باعث اذیت‌شان شود، این حدیث آن‌ها را در بر می‌گیرد، باید مواظب باشید که به این دستور واجب عمل کنیم و برای تطهیر و نظافت خانه‌های خدا بکوشیم و

آن‌ها را با عطرها و گلاب‌ها و امثال‌شان معطر و خوشبو کنیم.
و این از جمله دستوراتی است که به آن امر و به پاداش بزرگ آن وعده داده شده‌ایم.

کراهت تزئین مساجد و آنچه نمازگزار را از خشوع نماز غافل می‌کند

منظور از تزئین مکروه چیست؟

چون نقش‌ها و رنگهائی که بر دیوار و فرش‌های مسجد است، توجه نمازگذار را به خود جلب نموده قلب را به خود مشغول می‌سازد، در نتیجه از نماز غافل شده و خشوع نماز از بین می‌رود، در حالی که خشوع روح نماز است، و خداوند می‌فرماید:

﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ۝۱ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ۝۲﴾ [المؤمنون: ۱-۲].

«به تحقیق که رستگار شدند مؤمنانی که در نماز خود با خشوع هستند». به همین خاطر

پیامبر فرمودند:

«مَا أَمَرْتُ بِتَشْيِيدِ الْمَسَاجِدِ».

«من دستور داده نشده‌ام که دیوارهای مسجد را بلند و گچ‌کاری و یا کاری کنم که باعث

غفلت شود».

حضرت ابن عباس رضی الله عنهما در یک حدیث مرفوع می‌گوید:

«لَتُزْخَرِفَنَّهَا، كَمَا زَخَرَفَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى».

«مساجد را مزین خواهید کرد، چنانچه یهود و نصاری کردند».

حضرت عمر رضی الله عنه به یکی از کارگزارانش توصیه می‌کند:

«أَكِنَّ النَّاسَ مِنَ الْمَطَرِ وَإِيَّاكَ أَنْ تُحْمَرَ أَوْ تُصَفَّرَ فَتَفْتِنَ النَّاسَ».

«مردم را از گرما و سرما بپوشان، و از رنگین کردن مسجد به رنگ‌های سرخ و زرد پرهیز

کن که شاید مردم را به فتنه اندازی».

و در آخر سخن روایتی از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل می‌شود که فرمودند:

«لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَتَّبَاهِيَ النَّاسُ فِي الْمَسَاجِدِ».

«قیامت برپا نمی‌شود، مگر زمانی که مردم به مساجد خود مباحثات ورزند».

بنابراین، ما وظیفه داریم که مسلمانان را تشویق کنیم که دیوار مساجد را بلند نکنند، و از تزیین آن خودداری کنند، چون این به رضایت خدا و رسولش نزدیک‌تر است، و خیر سعادت در رضایت خدا و رسول است.

یاری‌کننده فقط خداوند است و باید بر او توکل کرد

شرط جواز نماز در معبد اهل کتاب

آیا نمازخواندن در معابد یهود و کلیسای نصاری درست است؟

نمازخواندن در کنیسه (معبد نصاری) و بیعه (معبد یهود) در صورت ضرورت درست است، و هدف از ضرورت این است که:

در آن نزدیک مسجد یا محل مناسبی برای نماز وجود ندارد، و ترس فوت شدن نماز باشد، و این اجازه به شرطی است که در آن معبد مجسمه یا تصویری نباشد، و حتی اگر یک عکس یا یک مجسمه هم وجود داشته باشد نمازخواندن در آنجا درست نیست، اگرچه آن عکس یا مجسمه بر دیوار یا پارچه یا کاغذی باشد.

در این باره از بان عباس رضی الله عنه روایت شده است که در معابدی نماز می‌خواند که تصویر و مجسمه نداشته است

از حضرت عمر رضی الله عنه روایت است که می‌فرمود:

«إنا لا ندخل كنائسهم من أجل التماثيل التي فيه صور».

«ما (مؤمنین) به معابد نصاری داخل نمی‌شویم؛ زیرا در آن‌ها مجسمه‌های تصویردار است».

و باید دانست که معابد نصاری، یهود، مجوس، و مشرکین را می‌توان به مسجد تبدیل کرد، چون روایات صحیح آمده است:

«أن النبي ﷺ أمر أن تجعل مساجد الطائف حيث كانت طواغيتهم».

«پیامبر ﷺ دستور فرمودند که مساجد طائف اماکنی باشد که قبلاً بت‌های مشرکان در آن قرار داشته است، و دستور بدین صورت بود که بت‌های مشرکین را از آنجا بیرون نموده و سپس آن

اماکن را به مسجد تبدیل کنند».

فضیلت رفتن به مسجد برای نماز

آیا رفتن پیاده به مسجد برای نماز ثواب دارد؟

بلی، ثوابش زیاد است که نمی‌توانیم به اندازه‌اش پی ببریم، و باید به حدیث پیامبر ﷺ که ابی داوود و ترمذی روایت کرده‌اند توجه کنیم، می‌فرماید:

«بَثَّرَ الْمَشَّائِينَ فِي الظُّلَمِ إِلَى الْمَسَاجِدِ بِالنُّورِ التَّامِّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

«مژده ده به کسانی که در تاریکی‌ها به مساجد می‌روند که در روز قیامت نور کاملی نصیب‌شان می‌شود».

در اینجا دو نکته باید توجه شود:

- ۱- این بشارت برای کسی است که در شب بسیار به مسجد می‌رود، چون صفت مشائین برای مبالغه است که بر زیادرفتن دلالت می‌کند.
- ۲- امروز خیابان‌ها و کوچه‌ها همه به وسیله برق روشن شده و تاریکی خطرناکی باقی نمانده است.

طبق این حدیث اگرچه بیشتر مردم امروز از این پاداش محرومند، ولی در این باب روایت دیگری است که هرکس را شامل می‌شود خواه در تاریکی به مسجد برود یا در روشنایی، و آن روایت این است:

«قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ أَعْظَمَ النَّاسِ أَجْرًا فِي الصَّلَاةِ أَبْعَدُهُمْ إِلَيْهَا مَمْشًى فَأَبْعَدُهُمْ».

«کسانی که از مسجد دور باشند، بزرگترین پاداش را دارند و هرچه دورتر باشند پاداش آن‌ها بیشتر است».

امام مسلم نیز مانند این حدیث روایت کرده است:

«قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى مَا يَمْحُو اللَّهُ بِهِ الْخَطَايَا وَيَرْفَعُ بِهِ الدَّرَجَاتِ؟ قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ».

قَالَ: إِسْبَاغُ الْوُضُوءِ عَلَى الْمَكَارِهِ وَكَثْرَةُ الْخُطَا إِلَى الْمَسَاجِدِ وَانْتِظَارُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ

فَذَالِكُمُ الرَّبَاطُ».

«آیا شما را راهنمایی کنم به چیزی که خداوند به وسیله آن گناهان را محو می‌کند، و بر درجات می‌افزاید؟ یاران عرض کردند: بلی ای رسول خدا!». فرمودند: کامل کردن وضو در زمانی که وضوگرفتن دشوار است، و برداشتن گام‌های زیاد به طرف مساجد و انتظارکشیدن برای نماز بعد از نماز دیگر». این است جهاد در راه خدا، این است جهاد در راه خدا. یعنی پاداش مجموع این اعمال مساوی است با جهاد در راه خدا.

آداب ورود و خروج مسجد

باید بدانیم که مسجد خانه‌ی خدای تبارک و تعالی است، در ورود و خروج از آن آداب خاصی باید رعایت شود، و آن عبارتند از:

۱- لباس و بدن پاک باشد.

۲- هنگام ورود با پای راست وارد شده و این دعا را بخواند:

«بِسْمِ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ».

«به نام خدا وارد مسجد می‌شوم، و سپاس مخصوص خدا است و درود و سلام بر رسول او، خدایا گناهانم را مغفرت فرما و درهای رحمت را بر من بگشا».

۳- هنگام خروج از مسجد با پای چپ خارج شود، و این دعا را بخواند:

«بِسْمِ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ فَضْلِكَ».

«به نام خدا از مسجد بیرون می‌شوم، و سپاس مخصوص خدا است و درود و سلام بر پیامبر او، خدایا گناهانم را بیامرز و درهای بخشش خود را بر من بگشا».

اینگونه پیامبر خدا ﷺ در احادیث حسن و صحیح امتش را تعلیم داده‌اند.

رمز دعای «اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ» هنگام ورود، و دعای «اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ

فَضْلِكَ» هنگام خروج این است که هرگاه فردی وارد مسجد شود، دنیا را پشت سر گذاشته و با نماز و عبادت آخرت را طلب می‌کند، چون مقصدش در مسجد عبادت خدا است و بدینوسیله رحمت خدا که بهشت و نعمت‌های آن است نصیبش می‌گردد، و رضا و لقای خدا در بهشت از بالاترین نعمت‌ها است.

اما کسی که به قصد به دست آوردن مخارج زندگی به وسیله‌های مختلف برای ادامه حیات خارج می‌شود، هدف اصلی او عبادت است؛ زیرا عبادت هدف اصلی زندگی است، و قرآن در این زمینه می‌فرماید:

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ [الذاریات: ۵۶].

«ما جن و انس را نیافریدیم، مگر برای عبادت».

بنابراین، کسی که از مسجد خارج می‌شود، دعا می‌کند که خداوند درهای بخشش رزق و اسباب به دست آوردن آن را بر او بگشاید.

گذاشتن کفش در مسجد

اگر مسجد فرش نداشته باشد و کفش‌ها تمیز و پاک باشد به صورتی که نجس بودن آن مشاهده نمی‌شود، می‌تواند با کفش وارد شود و نماز بخواند.

ولی اگر مسجد برای نماز و نشستن فرش شده است نباید با کفش داخل شد، بلکه باید کفش‌ها را با دست بردارد و در جای مناسبی بگذارد، چون ممکن است جایی باشد که مورد اعتماد نباشد، و احتمال ربودن آن است و اگر مکان خاصی نداشت، باید کفش‌ها را به سمت چپ خود گذاشته و نماز بخواند، چون پیامبر ﷺ چنین کردند.

ابوداود و ابن ماجه روایت می‌کند:

«أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ يَوْمَ الْفَتْحِ لَمَّا قَامَ يَصِلُ جَعَلَ نَعْلِيهِ عَنِ يَسَارِهِ».

«پیامبر اکرم ﷺ روز فتح مکه هنگام خواندن نماز کفش‌ها را به سمت چپ خود گذاشتند».

و فعل پیامبر ﷺ مانند قول پیامبر است. بنابراین، سنت گردید که اگر جای مناسبی برای

کفش‌ها نباشد، نمازگذار کفش‌هایش را به سمت چپ بگذارد، نه سمت راست، زیرا سمت راست بهتر است. و اصحاب یمن (راست) به بهشت و اصحاب شمال (چپ) به دوزخ می‌روند.

خدایا! ما را از جمله اصحاب یمن بگردان و به ما توفیق عنایت فرما، تا از راه و روش اصحاب شمال دوری کنیم، چون آن‌ها اهل آتش و جهنم‌اند و از آن‌ها به خدا پناه می‌بریم.

تاکید خواندن دو رکعت نماز قبل از نشستن در مسجد (تحیة المسجد)

تحیة المسجد چیست؟

تحیة مسجد این است که مسلمان هنگامی که با وضو و به قصد نماز یا ذکر و تلاوت قرآن یا تعلیم و تعلم وارد مسجد شود، سنت است که قبل از نشستن دو رکعت نماز بخواند و سپس بنشیند، این نماز را تحیه مسجد گویند.

زیرا تحیه به معنای سلام است و کسی که نماز می‌خواند بعد از نماز به طرف راست و چپ «السلام علیکم ورحمة الله» می‌گوید:

این سلام مانند آن است که مسلمان به برادرش سلام می‌کند.

این تحیه مسجد برای کسی است که قصد دارد در مسجد بنشیند، ولی اگر داخل مسجد شد و نماز جماعت شروع شده بود، باید به جماعت شرکت کند و تحیه نخواند.

همچنین کسی که وارد مسجد شود و نماز فرض یا واجب قضائی دارد، باید نماز فرض یا واجب را بخواند نه تحیه مسجد.

نماز تحیه مسجد در هروقتی به جز هنگام طلوع و غروب خورشید خوانده می‌شود.

چون پیامبر ﷺ فرمودند:

«لَا تَتَحَرَّوْا طُلُوعَ الشَّمْسِ وَلَا غُرُوبَهَا بِصَلَاةٍ».

«هنگام طلوع و غروب خورشید هیچ نمازی را ادا نکنید».

دلیل بر اثبات تحیه مسجد حدیث پیامبر ﷺ است که می فرماید:

«إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ فَلَا يَجْلِسْ حَتَّى يُصَلِّيَ رُكْعَتَيْنِ».

«هرگاه یکی از شما وارد مسجد شد، ننشیند تا این که دو رکعت نماز بخواند».

و می فرماید:

«أَعْطُوا الْمَسَاجِدَ حَقَّهَا، قَالُوا: وَمَا حَقُّهَا؟».

قال: أَنْ تَصَلُّوا رُكْعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ تَجْلِسُوا».

«حق مساجد را ادا کنید، صحابه عرض کردند: حق مساجد چیست؟»

فرمودند: این که قبل از نشستن دو رکعت نماز بخوانید».

این روایت تأکید می کند که هرکس به مسجد داخل شود دو رکعت تحیه المسجد بخواند.

فضیلت آموختن علم و تشویق بر آن در مساجد

آیا تعلیم علم در مساجد درست است؟

تحصیل علم شرعی که عبارتست از آموختن علوم دینی با استفاده از قرآن و حدیث از این که در خانه ها، مدارس و انجمن های علمی صورت گیرد بهتر است که در مساجد انجام شود.

در این باره امام مسلم از رسول خدا روایت می کند:

«مَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ تَعَالَى يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَيَتَدَارِسُونَهُ بَيْنَهُمْ إِلَّا نَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ وَغَشِيَتْهُمْ الرَّحْمَةُ وَحَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ وَذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ».

«جمع نمی شوند گروهی در خانه ای از خانه های خدا که کتاب خدا را تلاوت کنند، و با یکدیگر تعلیم و تعلم کنند، مگر این که بر آنها آرامش نازل شده و رحمت خدا آنها را فرا می گیرد، و ملائکه در اطراف شان حلقه می زنند و خداوند از آنها در نزد ملائکه یاد می کند».

این حدیث دلالت می کند که فراگیری علوم قرآن و سنت در مساجد مشروع بوده و بهترین مکان برای آموختن علم مساجد است.

و اگر تعلیم و تعلم در مسجد نبوی باشد بر عظمت این فضیلت می‌افزاید، زیرا از رسول خدا ﷺ روایت شده است:

«مَنْ جَاءَ مَسْجِدِي هَذَا لَمْ يَأْتِهِ إِلَّا لِحَيْرٍ يَتَعَلَّمُهُ أَوْ يُعَلِّمُهُ فَهُوَ بِمَنْزِلَةِ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ».

«کسی که به قصد تعلیم و تعلم به مسجد من (مسجد نبوی) بیاید به منزله مجاهد راه خدا است».

در روایتی به الفاظ دیگر می‌فرماید:

«مَنْ أَتَى هَذَا الْمَسْجِدَ لَا يَأْتِيهِ إِلَّا لِحَيْرٍ يَعْلَمُهُ أَوْ يَتَعَلَّمُهُ كَانَ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ».

«کسی که به قصد تعلیم و تعلم علم به این مسجد (مسجد نبوی) بیاید، مانند جهادگر در راه خداست». چه فضیلتی از این بالاتر است.

اما تعلیم علوم مختلف در مسجد مناسب نیست، و بهتر است که در مدارس و دانشکده و دانشگاه‌ها خوانده شود.

در اینجا من به امت اسلامی توصیه می‌کنم: هنگامی که از کارهای دنیا فارغ می‌شوند، اوائل شب که مردم به استراحت و سرگرمی‌های مختلف مشغول هستند، با خانواده‌هایشان به مسجد مراجعه نموده و از نماز مغرب تا عشاء مسائلی چند از قرآن و سنت نبوی بیاموزند که این عمل هنگام برگشتن به خانه‌هایشان باعث نورانیت دل گشته و آرامش و رحمت خداوند شامل حال آن‌ها گردد و عمرشان طولانی شود.

برای آموزش علم و صنعت و غیره مدارس و دانشگاه‌های زیادی تأسیس شده، اما آموزش علوم که باعث تزکیه روح و پاکی نفس و به وجود آوردن برادری، تعاون، و دوستی است تنها به روش یاران رسول خدا است که قرآن در این آیه ما را راهنمایی می‌کند:

﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾ [الجمعة: ۲].

«خدا ذاتی است که در بین بی سوادان، پیامبری از خودشان فرستاد، تا آیات قرآن را برایشان تلاوت کند، و آنها را تزکیه نموده و قرآن و سنت را به آنها بیاموزد».

و در آخر به خدا سوگند یاد می‌کنم که امت اسلامی سیادت و قیادت از دست رفته خود را باز نخواهد یافت، مگر با برگزیدن روش ربانی و پاک پیامبر و یارانش و خداوند یاری‌دهنده است.

خارج شدن از مسجد بعد از اذان بدون عذر مکروه است

آیا خارج شدن از مسجد بعد از اذان درست است؟

شخصی که داخل مسجد است جائز نیست که بعد از اذان بدون عذر بیرون شود، مگر ضرورتی پیش آید مانند وضو، غسل، و یا کار لازم دیگری پیش بیاید، می‌تواند بیرون شود.

در این باره از ابی هریره رضی الله عنه روایت است که می‌گوید:

«عَلَّمَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِلًا إِذَا كُنْتُمْ فِي الْمَسْجِدِ فَنُودِيَ بِالصَّلَاةِ فَلَا يَخْرُجُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُصَلِّيَ». رواه أحمد وروى غير واحد أن رجلاً خرج من المسجد بعد ما أذن فيه فقال أبو هريرة: «أما هذا، فقد عصى أبا القاسم رضي الله عنه».

«ابی هریره می‌گوید: پیامبر به ما آموخت و فرمود: هرگاه شما در مسجد بودید که برای نماز اذان داده شد، پس هیچکس از مسجد بیرون نشود، تا این که نماز بخواند» این روایت را امام احمد نقل کرده است.

و اما بعضی دیگر از ائمه حدیث روایت کرده‌اند که مردی بعد از اذان از مسجد بیرون شد، ابوهریره رضی الله عنه فرمود: «این مرد نافرمانی ابوالقاسم (حضرت محمد صلی الله علیه و آله و سلم) را کرده است».

با توجه به این روایات در کراهیت خروج از مسجد بعد از اذان اختلافی بین فقها نیست، و حقا که این عملی ناشایست و کاری ناپسند است، پس باید بنده خدا از چنین کارهایی بپرهیزد و در نافرمانی رسول خدا از پروردگارش بترسد.

حرمت داخل شدن به مسجد برای افراد جنب، حائض و نفساء

چه کسانی حرام است که وارد مسجد شوند؟

داخل شدن به مسجد به قصد نشستن نه عبورکردن برای جنب، خواه مرد باشد یا زن، حرام است نیز بر زنی که حیض یا نفاس است. جنابت صفتی است که با زن و یا احتلام شدن بر انسان عارض می‌شود. بنابراین، به کسی که با همسرش همبستر شده و دخول صورت گرفت، اگرچه منی خارج نشود یا خواب بیند که جماع می‌کند و منی خارج شود جنب گفته می‌شود، و همچنین اگر کسی اثر منی را در لباسش مشاهده کرد و خوابی هم به یاد ندارد، جنب بوده و داخل شدن این افراد به مسجد حرام است، این مطلب را قرآن و سنت ثابت می‌کند، قرآن در این باره می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَرَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ﴾ [النساء: ۴۳].

«ای مؤمنان به نماز نزدیک نشوید در حالت مستی، تا این که آنچه بگوئید بدانید (مستی پایان یابد) و نه در حالت جنابت، مگر این که از مسجد (بدون توقف) عبور کنید». منظور از ولاجنباً این است که به مسجد که خانه نماز است داخل نشوید، مگر این که به منظور حاجتی از یک در مسجد داخل و بدون توقف از در دیگر خارج شوید، همچنین پیامبر ﷺ در این باره می‌فرماید:

«فَإِنِّي لَا أُحِلُّ الْمَسْجِدَ لِحَائِضٍ وَلَا جُنُبٍ».

«من مسجد را برای زنی که حیض باشد و کسی که جنب باشد، حلال نمی‌دانم». زنی که نفاس است بر زن حائض قیاس می‌شود؛ زیرا هدف از حرمت دخول حائض ترس از آغشته شدن مسجد به خون است که این هدف در زنی که نفاس می‌باشد نیز یافته می‌شود، اما در عبورکردن از مسجد به خاطر کاری که دارد، ترس نجس شدن آن نیست و شریعت آن را اجازه داده است.

کراهیت تشکّل های علمی در مسجد روز جمعه قبل از نماز

آیا جلسات علمی در روز جمعه قبل از نماز مکروه است؟

بلی، چون مردم در روز جمعه برای آمدن صبح زود بر یکدیگر سبقت می گیرند تا بتوانند جائزه اول یا پائین تر آن را در یابند. بنابراین، هرکس روز جمعه وارد مسجد شود و بخواهد به عبادت نفل پردازد و اگر حلقه های علمی برگزار شود، متردد است که آیا به عبادت پردازد یا در حلقه های علمی شرکت کند، به این سبب پیامبر ﷺ در روزهای جمعه از تشکیل جلسات علمی نهی فرمودند و روایات دیگری نیز این مورد را از پیامبر نقل کرده اند.

آیا می دانید جوایزی که در حدیث پیامبر ﷺ تعیین شده است چیست؟

فرمودند: اولین کسی که برای نماز جمعه به مسجد حاضر شود، مانند کسی است که شتری در راه خدا هدیه کرده است. دوم مانند کسی است که گاوی هدیه کرده است، تا این که قوچ، مرغ، تخم مرغ را ذکر فرمود.

لحظه ای در روز جمعه است که هرکس آن را در حالت نماز دریابد هرچیزی که از خدا بخواهد به او می دهد به این خاطر حلقه و تشکیل قبل از نماز جمعه مکروه است، زیرا نمازگزاران را از نماز و دعا باز می دارد.

*** پروردگارا! ما را از جمله کسانی قرار بده که موفق می شوند در روز جمعه بزرگترین چیز را هدیه کنند، و ساعت اجابت دعای روز جمعه را نصیب ما فرما - آمین. *** بار خدایا! ما را از کسانی بگردان که به بزرگترین هدیه فائز می شوند و ساعت اجابت را درمی یابند - آمین.

فضیلت انتظار نماز در مسجد

آیا انتظار کشیدن در مسجد برای نماز فضیلت دارد؟

بلی - کسی که نماز بخواند، و سپس در مسجد به انتظار نماز بنشیند، پاداشی بزرگ دارد.

کسی که قبل از وقت به مسجد آید و به انتظار نماز بنشیند، از پاداش بسیار بزرگی برخوردار می‌شود.

همچنین فردی که از خانه اش به مسجد می‌آید تا در مسجد همراه مسلمانان نماز بخواند، و سپس به خانه اش می‌رود، پاداش بزرگی دارد.

حدیث پیامبر ﷺ را بشنویم که پاداش بزرگ را بیان می‌فرماید:
«اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ، اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ».

فرشتگان برای هریک از شما تا زمانی که در محل نماز یا مسجد باشید دعا می‌کنند و می‌گویند: «خدایا او را مورد عفو خود قرار بده، و خدایا بر او رحم فرما».

نیز می‌فرماید:

«لَا يَزَالُ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاةٍ مَا كَانَتْ الصَّلَاةُ تَحِبُّهُ لَا يَمْنَعُهُ أَنْ يَنْقَلِبَ إِلَى أَهْلِهِ إِلَّا الصَّلَاةُ».

«هر یک از شما پیوسته مشغول نماز است، تا وقتی که نماز او را نگه داشته است، و هیچ چیز نمی‌تواند او را از رفتن به سوی خانواده اش منع کند، مگر نماز».

نیز می‌فرماید:

«مَنْ غَدَا إِلَى الْمَسْجِدِ وَرَاحَ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُ فِي الْجَنَّةِ نُزْلًا كُلَّمَا غَدَا وَرَاحَ».

«کسی که به طرف مسجد برود، و به خانه برگردد با هر رفتن و برگشتن خداوند مهمانیش را در بهشت مهیا کند».

پاک و منزّه است پروردگاری که فضل و بخشش عظیم خود را شامل حال بندگان مؤمنش نموده است، و چقدر رحمت خدا وسیع است! ای کاش انسان‌ها بدانند و نشستن در مسجد را به نشستن در کوچه و بازارها ترجیح دهند. ولی مردم نمی‌دانند و سبب نادان شدن، محروم بودن از جلسات علمی مساجد در طول زندگی است.

کراهیت تعیین جای مخصوص در مسجد برای افراد

آیا مکروه است که فردی مکانی را در مسجد برای خود مشخص نماید، و فقط در همان مکان نماز بخواند؟

بلی؛ زیرا پیامبر اکرم ﷺ از این کار نهی فرمودند:

- ابن ماجه با سندی صحیح از رسول خدا ﷺ روایت می‌کند که از سه چیز نهی کردند:
- ۱- نَقْرَةُ الْغُرَابِ: نوک زدن مانند کلاغ که هدف انجام سجده بدون تعدیل و آرامش است، زیرا سجده کامل عبارت است از گذاشتن پیشانی و بینی به زمین و سه مرتبه گفتن تسبیح «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى» و اگر سجده کامل نشد، سبب بطلان نماز می‌گردد.
 - ۲- وَعَنْ فِرْشَةِ السَّبْعِ: فرش کردن بازوها به زمین مانند درنده در سجده و این عمل در سجده حالت زشتی دارد و در نماز درست نیست.

- ۳- تَوَطُّيْنِ الْمَكَانِ فِي الْمَسْجِدِ: اختصاص دادن جای معینی برای خود در مسجد که یک نوع احتکار در خانه خداست، و این کار مخالف معنای مسجد است، چون مساجد مال خداست و مال هیچیک از بندگان نیست که در آن احتکار کنند.

مستحب است که نمازگزار هنگام خواندن نماز نفل بعد از فرض مکان خود را تغییر دهد

آیا خوب است کسی که نماز فرض را خوانده و می‌خواهد نماز نفل بخواند، جای خود را تغییر دهد؟

بلی، مستحب است جائی که نماز فرض را ادا کرده است، برای ادای نفل قدری تغییر دهد؛ زیرا پیامبر اکرم ﷺ در این باره به حالت سرزنش فرمودند:

«آیا ناتوان است هریک از شما هنگامی که نماز فرض را ادا کند، کمی جلو یا عقب یا به طرف راست و چپ برود؟!».

فلسفه این عمل این است که وقتی انسانی به روی زمین نماز بخواند، روز قیامت

زمین برای انسان شهادت می‌دهد. پس بهتر است نماز را در مکان‌های مختلف ادا کرد تا قطعات مختلف زمین برای انسان شهادت دهند، و این خود بخششی بزرگ است. باید بدانیم که امر و نهی خداوند بدون حکمت نیست، ولی حکمت بعضی از امور کشف شده است، و بعضی نیز هنوز کشف نشده است. بنابراین، باید در مقابل امر و نهی خدا فرمانبردار باشد، و خداوند همیشه خیر بندگانش را می‌خواهد. سپاس برای خدائی که صاحب بخشش و انعام است

مشروعیت منبر در مسجدهای جامع

آیا منبر گذاشتن در مسجدهای جامع درست است؟

بلی، در مسجدی که نماز جمعه اقامه می‌شود، باید منبری گذاشته شود تا امام بر روی آن خطبه بخواند، و مردم خطبه امام را که شامل امر و نهی و پند و تذکر است هفته‌ای یک مرتبه به خوبی بشنوند، و این یک امتیازی است که در اسلام وجود دارد، و ادیان دیگر فاقد آن بودند.

دلیل بر مشروعیت منبر روایت صحیحی است از پیامبر اکرم ﷺ که بر روی تنه درخت خرمایی خطبه می‌خواندند، یکی از زنان مؤمن وقتی که این حالت را دید تصمیم گرفت به غلامش که نجار بود دستور دهد تا منبری که مناسب شأن رسول خدا باشد بسازد، پس از این که منبر ساخته شد، و پیامبر ﷺ روی منبر جدید رفتند تنه درخت خرما به گریه و زاری افتاد، و آرام نمی‌گرفت، تا این که پیامبر ﷺ دست مبارک را به آن کشیده و ساکت شد.

پیامبر ﷺ فرمودند:

«اگر دستم را بر او نمی‌کشیدم تا روز قیامت ناله می‌کرد».

شاید کسی بگوید: امروز بلندگو صدا را به همه مردم می‌رساند و نیازی به منبر نیست، جوابش این است که به بلندگوها نمی‌شود، اعتماد کرد؛ زیرا گاهی خراب می‌شوند، و

در ثانی منبر یکی از بقایای آثار زمان رسول خدا است، و همچنین گذاشتن عصا بر روی منبر مشروع است تا گاهی خطیب در حال ضعف و سستی بر آن تکیه کند.

مشروعیت اعتکاف در مسجد جامع

آیا می‌دانید که اعتکاف از بهترین عبادات و پاداش و ثواب آن از همه عبادات

بیشتر است؟

بلی، و نیز می‌دانیم که خدا در کتاب عزیز خود می‌فرماید:

﴿وَلَا تُبَشِّرُوهُمْ وَأَنْتُمْ عَلَكُفُونَ فِي الْمَسْجِدِ﴾ [البقرة: ۱۸۷].

یعنی: کسی که در مسجد معتکف شود، نباید با همسرش مباشرت و همبستری کند، زیرا اعتکافش باطل می‌گردد، و به جا آوردن قضای آن بر او واجب می‌شود.

پیامبر ﷺ در مسجد اعتکاف می‌کردند، و نیز سلف صالح بر اعتکاف ده روز آخر ماه رمضان پایبند بودند، و کمترین اعتکاف سنت یک شبانه روز همراه روزه است.

بہتر است که اعتکاف در مسجد جامع باشد، تا این که برای ادای نماز جمعه خارج نشود، زیرا اعتکاف ملازمت مسجد برای عبادت همراه روزه و نماز و تلاوت قرآن و ذکر و دعا می‌باشد.

معتکف باید در محل اعتکافش بستری پهن کند و می‌تواند برای تأمین نیاز خود مانند قضای حاجت یا آوردن آب و غذا بیرون شود، اگر کسی نبود که برایش آب و غذا بیاورد.

بیانید حقیقت اعتکاف را از زبان ام المؤمنین عائشه صدیقہ رضی اللہ عنہا بشنویم:

می‌فرماید: معتکف نباید برای عیادت مریض و ادای جنازه خارج شود، و نباید زنی را مساس کرده و با آن همبستری کند و برای هیچکاری نباید بیرون شود، مگر نیازهای لازم و معتکف باید روزه داشته باشد و بہتر است در مسجد جامع باشد.

کارهای غیر از عبادت که در مسجد انجام می‌شود

آیا می‌دانید انجام‌دادن بعضی کارها در مسجد درست است، ولی عبادت محسوب نمی‌شود؟

انجام‌دادن بعضی از کارها جائز است؛ زیرا به تقریر پیامبر ثابت شده است که پیامبر ﷺ انجام آن کارها را در مسجد دیدند و منع نکردند.

۱- جواز استلقاء در مسجد: استلقاء یعنی خوابیدن به پشت که یکی از دو پا را بر روی پای دیگر بگذارد، این خواب به خاطر استراحت و رفع خستگی می‌باشد، به شرط این که لباس‌هایی پوشیده باشد که مانع برهنه‌شدن عورت او باشد. و عورت به میان ناف و زانو گفته می‌شود.

امام بخاری و مسلم روایت کرده‌اند که پیامبر ﷺ در مسجد به پشت خوابید و یکی از دو پا را روی پای دیگر گذاشته بود.

۲- جواز خواب در مسجد: امام بخاری رحمه الله روایت می‌کند که عبدالله بن عمر رضی الله عنهما فرمود:

ما در زمان پیامبر ﷺ در مسجد می‌خوابیدیم و قیلوله می‌کردیم، در حالی که جوان بودیم.

قیلوله خواب در وسط روز است.

نیز روایت می‌کند که پیامبر ﷺ به مسجد تشریف آوردند و حضرت علی رضی الله عنه خوابیده بود، ردای ایشان با تماس بر روی زمین خاک‌آلوده شده بود، پیامبر ﷺ در حالیکه ردایش را پاک می‌کردند، فرمودند: «قُمْ يَا أَبَا ثَرَابٍ». «بلند شو ای پدر خاک». از این هنگام کنیه ابوتراب به حضرت علی داده شد و می‌فرماید: من این کنیه را از هر کنیه‌ای بیشتر دوست دارم.

۳- بستری‌شدن در مسجد: اگر در آن محل بیمارستان یا جای مناسبی برای بیمار نباشد، جایز است، زیرا پیامبر ﷺ برای حضرت معاذ که در جنگ خندق دستش زخمی شده بود، و بر اثر خونریزی سست و ضعیف شده بود، در مسجد خیمه‌ای نصب کرده

بودند تا از نزدیک او را عیادت کنند.

۴- جواز خوردن و نوشیدن در مسجد: برای معتکف، روزه‌دار و مهمان زمانی که مکان مناسبی برای مهمان وجود نداشته باشد، و نیز خورد و نوش اسیری که در مسجد نگهداری می‌شود، و کسی که برای توبه از گناهی خود را در مسجد حبس کرده است، تا خدا توبه او را قبول کند جایز است، به دلیل روایت ابن ماجه از عبدالله بن حارث رضی الله عنه که می‌گوید:

در زمان رسول خدا صلی الله علیه و آله در مسجد نان و گوشت می‌خوردیم، نیز پیامبر صلی الله علیه و آله ثمامه عقیمی را به ستون مسجد به مدت سه روز بسته بودند که در همانجا می‌خورد و می‌نوشید. نیز ابا لبابه خود را به سبب خطایی که در قضیه بنی قریظه از او سر زد شده بود، به ستون مسجد بست، تا این که قبول توبه اش نازل شد و رسول خدا صلی الله علیه و آله او را از ستون باز کردند که اکنون آن ستون به نام ابولبابه معروف است.

جواز مصالح مرسله در مسجد

مصالح مرسله در مسجد:

افرادی که دارای آگاهی کافی نیستند، و فکر می‌کنند که آن موارد یک نوع بدعت است و باید از آن دوری ورزید، و آن موارد بشرح زیر می‌باشند:

۱- ساختن طاقی در طرف قبله مسجد که اخیراً محراب نامیده می‌شود، این محراب راهنمای قبله مسجد است؛ زیرا عوام و افرادی که با قبله مسجد آشنائی ندارند، وقتی که وارد مسجد شوند، در تعیین قبله سرگردان می‌شوند، و شاید به طرف دیگری نماز بخوانند، و یا هرکس وارد مسجد شود، باید از فرد دیگری قبله را بپرسد، بدین سبب سلف امت اسلام، محراب را به عنوان راهنمای قبله در مساجد ساختند، و این از جمله عبادات نیست تا این که بدعت و زشت محسوب شود.

۲- ساختن مناره یا گنبدی که مسجد را برای کسانی که با منطقه آشنائی ندارند

مشخص سازد و صدای موزن را به دورترین نقطه شهر برساند.

ساختن مناره و گنبد دو فایده دارد که به راحتی نمی‌توان به آن دست یافت، مگر با وجود آن دو و این دو از مصالح مرسله‌ای است که نمی‌شود آن‌ها را بدعت و زشت خواند و قبول نکرد.

۳- ارتفاع منبر بیشتر از سه پله منبر از جمله عبادات نیست، فقط به خاطر مصلحت و استفاده مؤمنان است تا صدای خطبه را بشنوند و ارتفاع منبر متناسب با وسعت و بزرگی مسجد است، اگر مسجد کوچک باشد احتیاج به منبری که از سه پله بیشتر داشته باشد نیست، ولی اگر مسجد بزرگ است به اندازه نیاز ارتفاع منبر اشکالی ندارد، و کسی نباید بگوید که چون منبر پیامبر ﷺ سه پله داشت، بیشتر از این بدعت است، چنانچه بعضی از افراد غافل و بی‌خبر چنین حرف‌هایی گفته‌اند.

و همچنین نباید گفت که با وجود بلندگوهای امروز نیازی به گذاشتن منابر نیست، زیرا ما می‌گوئیم به بلندگوها چندان اعتمادی نیست، بلکه بهتر است که منابر در مساجد گذاشته شود و ضمن منبر از بلندگو هم استفاده شود.

۴- ساختن کفش کن در دروازه‌های مسجد تا نمازگزاران کفش‌های خود را بگذارند، این نیز از مصالح مرسله است که در زمان پیامبر ﷺ وجود نداشت، و هرکس کفش‌های خود را به طرف چپ خود می‌گذاشت و نماز می‌خواند. بنابراین، هر طالب علمی چنین مصالحی را به جهت نبودن در زمان پیغمبر ﷺ انکار نموده و بدعت بدانند.

باید گفت که چنین کارهایی را شریعت نه به آن‌ها امر کرده و نه از آن نهی کرده است و جزء عبادات هم محسوب نمی‌شود، ولی به مصلحت مسلمانان است. و بدانید که نجات مؤمن از جهنم و داخل شدن به بهشت به تزکیه نفس بستگی دارد و قرآن می‌فرماید:

﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا ۝ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا ۝﴾ [الشمس: ۹-۱۰].

«به تحقیق که رستگار شد کسی که نفس خود را تزکیه کرد، و زیان دید کسی که نفس خود را به أسفل السافلین فرستاد».

خرید و فروش و اعلام گم‌شده در مسجد حرام است

مساجد خانه‌های خداست و برای عبادت خداوند ساخته شده است، و کسی که برای هدف دیگر از مساجد استفاده کند، ستمگر و ظالم است.

امام ترمذی به روایت ابوهریره از رسول الله ﷺ روایت می‌کند:

«إِذَا رَأَيْتُمْ مَنْ يَبِيعُ أَوْ يَبْتَاعُ فِي الْمَسْجِدِ فَقُولُوا: لَا أَرْبَحَ اللَّهُ تِجَارَتَكَ وَإِذَا رَأَيْتُمْ مَنْ يَنْشُدُ فِيهِ ضَالَّةً فَقُولُوا: لَا رَدَّ اللَّهُ عَلَيْكَ».

«هرگاه دیدید کسی در مسجد خرید و فروش می‌کند، بگوئید: خداوند در تجارت تو سودی ندهد، و هرگاه دیدید کسی در مسجد گم‌شده‌ای را اعلام می‌کند، بگوئید: خدا آن را به تو برنگرداند». این حدیث ثابت می‌کند که خرید و فروش در مسجد به طور مطلق حرام است، کما این که حرمت اعلام گم‌شده ثابت شده است.

چنین اعلان‌هایی که باعث آزار مسلمانان شده گناه محسوب می‌شود؛ زیرا اذیت‌کردن مسلمان حرام است، خواه نسبت به آبرو باشد یا خون و یا مال. بنا به این حدیث فقها اجماع کردند که خرید و فروش و پهن‌کردن بساط و وسایل تجارت در مسجد حرام است، چرا هدف از ساختن مساجد آموزش علم و ادای عبادات مشروع است، و هرگز مسجد مناسب برای کارهای دیگر نیست، به جز کارهایی که در بحث‌های گذشته این رساله جواز آن‌ها بیان شد.

مشروعیت دو رکعت نماز برای کسی که از سفر بر می‌گردد

به شکرانه و سپاس این که انسان از یک مسافرتی دور به سلامتی به خانه برگشته سنت است که در مسجد محل یا شهر خود رفته و دو رکعت نماز شکرانه ادا کند، این نماز سنت پیامبر ﷺ است، هنگامی که از سفر برمی‌گشت ابتداء در مسجد دو رکعت نماز

شکرانه ادا نموده و سپس به خانه اش تشریف می‌برد. نیز بعضی از یاران خود را به این نماز توصیه فرمود و در مشروعیت این نماز هیچ اختلافی بین فقهای اسلام نیست. اگر مسجد بسته بود و نمی‌توانست در مسجد نماز بخواند در خانه‌اش دو رکعت نماز ادا کند، زیرا علت مشروعیت این نماز شکر و سپاسگزاری است و پیامبر ﷺ فرمود:

تمام زمین برای من مسجد و پاک قرار داده شد، و خانه مسلمان نیز مسجد است که شبانه روز در آن نفل ادا می‌کند. بنابراین، مناسب نیست که انسان مسلمان در خانه خود تلویزیون و ویدئو بگذارد که تصاویر مردان و زنان در آن ظاهر می‌شود، و صدای اهل فسق و فجور از آن بگوش می‌رسد، پس بدانید که ما این مطالب را بیان می‌کنیم که باید نمازهای شکرانه در خانه‌ها ادا گردد و از آنچه مساجد را باید پاک نگه داشت، خانه‌ها را نیز باید پاک نگهداشت.

کراهیت تشبیک انگشتان در نماز و در حالت انتظار نماز

تشبیک یعنی پنجه‌زدن و در هم آمیختن انگشتان و خالی کردن مفصل به طوری که همراه صدا باشد.

انسان مؤمن زمانی که وضو بگیرد و به قصد نماز از خانه بیرون شود، در حالت نماز محسوب می‌شود، و نیز هنگامی که در مسجد به انتظار نماز بنشیند، مثل این است که در حال نماز است. بنابراین، تشبیک و شکستن انگشتان برایش مناسب نیست؛ زیرا او مانند کسی که در نماز است و به این خاطر ملائکه برای او دعای مغفرت و رحمت می‌کنند.

امام مسلم در این باره از پیامبر ﷺ روایت می‌کند که فرمود:

«إِذَا تَوَضَّأَ أَحَدُكُمْ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الْمَسْجِدِ لَمْ يَرْفَعْ قَدَمَهُ الْيُمْنَى إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ حَسَنَةً وَلَمْ يَضَعْ قَدَمَهُ الْيُسْرَى إِلَّا حَطَّ اللَّهُ عَنْهُ سَيِّئَةً فَإِذَا أَتَى الْمَسْجِدَ

فَصَلِّ فِي جَمَاعَةٍ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ.

«هرگاه یکی از شما خوب وضو بگیرد و سپس به مسجد برود هنوز قدم راستش را بر نداشته که خداوند برایش یک حسنه می‌نویسد، و قدم چپ خود را به زمین نگذاشته که خداوند گناهی از گناهانش را محو می‌سازد و چون به مسجد آید و با جماعت نماز بخواند گناهان گذشته‌اش بخشیده می‌شود».

نیز امام احمد و ابوداود و ترمذی از پیامبر ﷺ روایت کرده‌اند که فرمود:

«إِذَا تَوَضَّأَ أَحَدُكُمْ فَأَحْسَنَ وُضُوئَهُ ثُمَّ خَرَجَ عَامِدًا إِلَى الْمَسْجِدِ فَلَا يُشَبِّكَنَّ يَدَيْهِ فَإِنَّهُ فِي صَلَاةٍ».

«هرگاه یکی از شما وضو بگیرد و به قصد نماز از خانه بیرون شود، تشبیک نکند، زیرا او در حال نماز حساب می‌شود».

ابن ماجه روایت کرده است که پیامبر ﷺ مردی را دیدند که در نماز تشبیک کرده بود، انگشتانش را از هم باز کردند.

علی رضی الله عنه از پیامبر اکرم ﷺ روایت می‌کند که فرمود:

«لَا تَفْقَعُ أَصَابِعَكَ فِي الصَّلَاةِ».

«انگشتان خود را در نماز نشکن» (انگشتان خود را به صدا درنیاور)، اما اگر انسان در نماز یا انتظار نماز نبود، تشبیک و تفقیع اشکالی ندارد، به خصوص زمانی که به آن نیاز باشد و (خدا داناتر است).

مشروعیت حضور زنان در مساجد

مساجد برای عبادت خدا ساخته شده است تا بندگان مؤمن خدا اعم از مرد و زن، خدا را پرستش کنند. به این خاطر فقهاء سلف حضور زن‌های مؤمن را در مساجد برای نماز و استماع سخنرانی و آموزش احکام اسلامی اجازه داده‌اند، به شرط این که ترس فتنه نباشد، اگر چنانچه ترس از فتنه بود اجازه حضور زنان به مساجد سلب می‌گردد.

این عمر رضی الله عنه است که هنگامی که همسرش از او اجازه می‌خواهد که به مسجد برود

سکوت می‌کند، ولی همسرش می‌گوید: تا عمر مرا از رفتن به مسجد نهی نکند، من به مسجد می‌روم، ولی حضرت عمر رضی الله عنه نمی‌تواند از همسرش جلوگیری کند؛ زیرا پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرموده بود:

«إِذَا اسْتَأْذَنْتَ أَحَدَكُمْ امْرَأَتَهُ إِلَى الْمَسْجِدِ فَلَا يَمْنَعُهَا».

«هنگامی که همسرتان از شما اجازه خواست که به مسجد برود، او را باز ندارید». و می‌فرماید:

«لَا تَمْنَعُوا إِمَاءَ اللَّهِ الْمَسَاجِدَ وَلِيُخْرِجَنَّ تَفِلَاتٍ».

«کنیزهای خدا (زنان) را از مساجد باز ندارید، و زنها باید با لباسی ساده و بی‌عطر خارج شوند»، از آداب رفتن زن به مسجد این است که با لباسی ساده و بی‌آرایش و بدون خوشبوئی و عطر از خانه خارج شود تا موجب جلب توجه مردان قرار نگیرد.

امام مسلم از رسول خدا صلی الله علیه و آله روایت می‌کند که فرمود:

«إِذَا شَهِدْتَ إِحْدَاكُنَّ الْمَسْجِدَ فَلَا تَمَسَّ طِيْبًا».

«هرگاه یکی از شما زنان به مسجد حضور یافت عطر استفاده نکند».

تمام این دستورات به خاطر حفظ عفت و پاکدامنی است؛ زیرا انسان با داخل شدن به بهشت سعادتمند می‌شود و پاکدامنی و تزکیه نفس فرد را از آتش جهنم نجات می‌دهد، قرآن می‌فرماید:

﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا ۖ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا﴾ [الشمس: ۹-۱۰].

«به تحقیق که رستگار شد کسی که نفس خود را تزکیه کرد و زیان دید کسی که نفس خود را به اسفل السافلین فرستاد».

مشروعیت دعا هنگام خارج شدن از خانه به طرف مسجد

هنگامی که مؤمن از خانه اش برای نماز در مسجد بیرون می‌شود، سنت است که پای راست را بیرون گذاشته و این دعا را بخواند.

«بِسْمِ اللَّهِ، آمَنْتُ بِاللَّهِ اعْتَصَمْتُ بِاللَّهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَضِلَّ، أَوْ أُضَلَّ، أَوْ أَزِلَّ، أَوْ أُزَلَ، أَوْ أَجْهَلَ، أَوْ يُجْهَلَ عَلَيَّ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِحَقِّ السَّائِلِينَ عَلَيْكَ وَبِحَقِّ مَمْشَايَ هَذَا فَإِنِّي لَمْ أَخْرُجْ إِسْرَاءً، وَلَا بَطْرًا، وَلَا رِيَاءً وَلَا سُمْعَةً وَإِنَّمَا خَرَجْتُ اتِّقَاءَ سَخَطِكَ، وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِكَ أَسْأَلُكَ اللَّهُمَّ أَنْ تَغْفِرَ لِي ذُنُوبِي، جَمِيعًا فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ».

«اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا، وَفِي بَصَرِي نُورًا، وَفِي سَمْعِي نُورًا، وَعَنْ يَمِينِي نُورًا، وَعَنْ يَسَارِي نُورًا، وَفَوْقِي نُورًا، وَتَحْتِي نُورًا، وَأَمَامِي نُورًا، وَخَلْفِي نُورًا، وَاجْعَلْ لِي نُورًا».

«به نام خدا خارج می‌شوم، به خدا ایمان آوردم، به خدا چنگ زدم، بر خدا توکل نمودم، نیروی باز ایستادن از گناه و توانایی به طاعت نیست، مگر به توفیق خدا. خدایا! من به تو پناه می‌برم از این که گمراه کنم و یا گمراه شوم، بلغزم یا بلغزانم، کسی را به نادانی اندازم یا کسی مرا به نادانی بکشد.

خارج نشدم از روی ثروتمندی و غنا و نه از روی غرور و تکبر و نه از برای خودنمایی و شهرت و همانا بیرون شدم از ترس عذاب و غضب تو و برای طلب رضایت تو.

خدایا از تو می‌خواهم که تمام گناهانم را ببخشی، زیرا جز تو کسی گناهان را نمی‌بخشد. «خدایا در قلب و بینائی و شنوائی و راست و چپ و بالا و پایین و جلو و پشت سرم روشنی و نور انداز و برایم نور هدایت بنما».

قسمت آخر دعا را امام بخاری و مسلم روایت کرده‌اند و قسمت اول در احادیث دیگر وارد شده است، بحث کراهیت تشبیه انگشتان را قبلاً بیان کردیم و آرام رفتن به طرف مسجد به دلیل این حدیث می‌باشد:

«اَتْتُوهَا وَعَلَيْكُمُ السَّكِينَةُ، فَمَا أَدْرَكْتُمْ فَأَتِمُّوا وَمَا فَاتَكُمْ فَأَتِمُّوا».

بود یعنی با آرامش و وقار به مسجد بروید، هرچه از نماز جماعت دریافتید، بخوانید، و هرچه از شما فوت شد کامل کنید.

در اینجا آدابی که در باره مساجد جمع‌آوری کرده بودیم، پایان یافت.

از خداوند می‌خواهم که این رساله را مفید گرداند و مرا از اجرش محروم نسازد،
همانا او نیک و مهربان است و سلام بر پیامبر خدا و ستایش پروردگار عالمیان را.